

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Seramik Anasanat Dalı
Seramik Sanat Dalı

KAPADOKYA BÖLGESİ KİLİSELERİNDEKİ FRESKLERİN SERAMİK YÜZEYLERDE YORUMU

Ayla Birinci

Yüksek Lisans Sanat alışması Raporu

Ankara, 2015

KAPADOKYA BÖLGESİ KİLİSELERİNDEKİ FRESKLERİN SERAMİK
YÜZEYLERDE YORUMU

Ayla Birinci

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Seramik Anasanat Dalı
Seramik Sanat Dalı

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Ayla Birinci tarafından hazırlanan "Kapadokya Bölgesi Kiliselerindeki Fresklerin Seramik Yüzeylerde Yorumu" başlıklı bu çalışma, 29/06/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Hüseyin Özçelik (Başkan)

Doç. T. Emre Feyzoğlu (Danışman)

Prof. Kaan Canduran

Doç. U. Tolga Savaş

Yrd. Doç. Olgu Sümengen Berker

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Türev BERKİ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

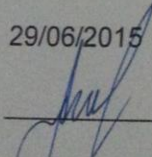
Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29/06/2015

Ayla BİRİNCİ

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince bana her konuda yardımcı olan ve desteğini hiç esirgemeyen danışmanım sayın Doç. Tuğrul Emre Feyzoğlu'na, fikir ve önerileri ile bana yol gösteren değerli hocalarım sayın Yrd. Doç. Dr. Betül Aytepe ve sayın Yrd. Doç. Dr. Elif Eren Gültekin'e, tez sürecim boyunca her türlü destek ve yardımda bulunan sevgili dostum Aybike Karakurt'a, bana atölyesinin kapısını koşulsuz açan, her türlü teknik destekte bulunan sevgili dostum Muhammet Tekeşin'e, daima yanımda olan ve her konuda en büyük destekçim olan değerli hayat arkadaşım Muhammet Cenk Birinci'ye ve her zaman varlığından güç aldığım aileme sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

BİRİNCİ, Ayla. “Kapadokya Bölgesi Kiliselerindeki Fresklerin Artistik Seramik Yüzeylerde Özgün Yorumu”, *Sanatta Yüksek Lisans Eseri Çalışması Raporu*, Ankara, 2015.

“Kapadokya Bölgesi Kiliselerindeki Fresklerin Artistik Seramik Yüzeylerde Özgün Yorumu” adlı bu Sanatta Yüksek Lisans çalışması Raporu’nun 1. Bölümünde fresk kavramı ve tarihçesi araştırılmıştır. 2. Bölümde ise bu raporun konusu olan Kapadokya bölgesindeki freskler ikonografik açıdan incelenmiştir. Kapadokya bölgesindeki kiliselerdeki freskler ve İncil’den sahneler incelenmiştir. Fresklerde Hristiyan dini etkileri görülmüştür. 3. bölümde de çağdaş sanatta fresk yorumlarıyla çalışmış sanatçılar ve çalışmaları anlatılmıştır. Raporun teknik kısmını oluşturan son bölümde, bölgedeki fresklerin artistik seramik yüzeylerde özgün yorumu farklı örneklerle yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Kapadokya, Fresk ,Seramik

ABSTRACT

BİRİNCİ, Ayla. "Kapadokya Bölgesi Kiliselerindeki Fresklerin Artistik Seramik Yüzeylerde Özgün Yorumu", Sanatta Yüksek Lisans Eseri Çalışması Raporu, Ankara, 2015

Original Comments on Artistic Ceramic Surface frescoes in Cappadocia Churches Master of Arts in this study report says, 1. The concept of fresco and history were studied in the Department. 2. In Part frescoes in Cappadocia which is the subject of this report has been examine diconographic opener. The frescoes in the churches in Cappadocia and scenes from the Bible were studied. Christian religious influence was seen in the frescoes. 3. Insectional so worked with frescoes comment on contemporary art artists and their work are described. In the last part of the report constitutes the technique, originalinter pretation of artistic ceramic surfaces with different examples of frescoes in the region were reviewed.

KeyWords

Cappadocia, Fresk, Ceramics

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
RESİM DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	3
FRESK.....	3
1.1. FRESK TEKNİĞİ	3
1.1.1. Freskin Tarihçesi	4
1.2. İKONOĞRAFİ KAVRAMI VE İKONOĞRAFİK İNCELEME.....	7
2. BÖLÜM.....	9
KAPADOKYA BÖLGESİ KİLİSE FRESKLERİ.....	9
2.1. KAPADOKYA BÖLGESİ KİLİSELERİNDEKİ FRESKLERİN İKONOĞRAFİK AÇIDAN İNCELENMESİ.....	9
2.2. KAPADOKYA BÖLGESİ.....	11
2.3. KAPADOKYA BÖLGESİ FRESKLERİ	13
2.3.1. Göreme Yöresi Kilise Freskleri	13
2.3.1.1. Karanlık Kilise.....	13
2.3.1.2. Elmalı Kilise	15
2.3.1.3. Çarıklı Kilise.....	17
2.3.1.4. Tokalı Kilise	18
2.3.1.5. Azize Barbara Kilisesi	21
2.3.1.6. Yılanlı Kilise	22
2.3.1.7. Saklı Kilise	23
2.3.1.8. El Nazar Kilisesi.....	25
2.3.2. Ihlara Vadisi Kilise Freskleri.....	25
2.3.3. Kapadokya Bölgesi Diğer Kilise Freskleri	26
2.3.3.1. Gülşehir Karşı Kilise (St.Jean Kilisesi).....	27
2.3.3.2. Ürgüp Aziz Theodore (Tağar) Kilisesi	27
2.3.3.3. Pancarlık Kilisesi (Ürgüp)	29

3. BÖLÜM	31
ÇAĞDAŞ SANATTA FRESK	31
3.1. ÇAĞDAŞ SANATTA FRESK YORUMLARI (ÖRNEKLERİ)	31
3.1.1. Yabancı Sanatçı Örnekleri	31
3.1.1.1. Saad Ali	31
3.1.1.2. Greek Bugala.....	32
3.1.1.3. Kohlene Hendrickson	33
3.1.1.4. Lili Beguine	34
3.1.1.5. Diego Rivera	35
3.1.1.6. Rudi Santa Eulalia	36
3.1.2. Türk Sanatçı Örnekleri.....	37
3.1.2.1. Melek Oral Koray	37
3.1.2.2. Neşet Günal.....	38
4. BÖLÜM	40
UYGULAMALAR	40
4.1. KİŞİSEL UYGULAMALAR(SERAMİK YORUMU)	40
4.1.1. Uygulama 1. Fresk Serisi.....	40
Uygulama 1 Detay	41
4.1.2. Uygulama 2 _Fresk Serisi.....	42
Uygulama 2 Detay- Meryem	43
Uygulama 2 Detay- İsa'nın doğumu.....	43
4.1.3. Uygulama 3. _Fresk Serisi.....	44
4.1.4. Uygulama 4. Fresk Serisi.....	45
4.1.5. Uygulama 5. Fresk Serisi.....	46
4.1.6. Uygulama 6. Fresk Serisi.....	47
4.1.7. Uygulama 7. _Fresk Serisi.....	48
4.1.8. Uygulama 8. _Fresk Serisi.....	49
4.1.9. Uygulama 9. Fresk Serisi.....	50
4.1.10. Uygulama 10. _Fresk Serisi.....	51
4.1.11. Uygulama 11.....	52
SONUÇ	53
KAYNAKÇA	55
ÖZGEÇMİŞ	58

RESİM DİZİNİ

Resim 1. Girit'te Minos Uygarlığı zamanından yunus freskleri	4
Resim 2. Pompei' freskleri	5
Resim 3. "Disputa"Raphaello, Vatikan Sarayı, İmza Odası, Roma	6
Resim 4.Hasan Dağı'nın patlayışının betimlemesi.....	12
Resim 5. Göreme Karanlık Kilise fresklerinden "Başkalaşım"sahnesidir.	14
Resim 6. Göreme Karanlık Kilise fresklerinden "ihamet" sahnesi.	15
Resim 7. Elmalı Kilise Fresk Sahnesi	16
Resim 8. Çarıklı Kilise Fresk Sahnesi.....	17
Resim 9. Göreme Tokalı Kilise Fresklerinden Beytullahim'e Yolculuk" sahnesi.....	18
Resim 10. Tokalı Kilise fresklerinden "Müjde ve Ziyaret" sahnesi.....	19
Resim 11. Yeni Tokalı Kilise Fresk Sahnesi.....	20
Resim 12. Azize Barbara Kilisesi Fesk Sahnesi.....	21
Resim 13. Yılanlı Kilise Fresk Sahnesi	22
Resim 14. Yılanlı Kilise Fresk Sahnesi	23
Resim 15. Saklı Kilise Meryemin Ölüm Sahnesi	24
Resim 16. El Nazar Kilisesi.....	25
Resim 17. Aziz Sergius (Apsis Girişi Bema Duvarının Batı Bölümü) Ruhların Tartılması- Psikostasi Detay.....	27
Resim 18. Ürgüp Aziz Theodore Kilisesi.....	27
Resim 19. İsa'nın Doğumu (Ayrıntı) Yusuf Figürü.....	28
Resim 20. Pancarlık Kilisesi.....	29
Resim 21. Saad Ali	32
Resim 22. Greek Bugala	33
Resim 23. Kohlene Hendrickson.....	34
Resim 24. Lili Beguine	35
Resim 25. Diego Rivera	36
Resim 26. Rudi Santa Eulalia	36
Resim 27. Melek Oral Koray	38
Resim 28. Neşet Günal.....	38

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca yaşam şartlarına göre bir düzen kurmuş ve bu şartlar doğrultusunda da yaşam alanları oluşturulmuşlardır. Bu yaşam alanları, bizlere geçmişten günümüze önemli ipuçları göstermektedir. Bu ipuçlarının belkide en yol gösterici olanı fresklerdir. Çünkü fresklerle beraber anlatılmak istenen hikayeler dönemlerin hemen hemen tüm özelliklerini göstermektedir. İnsan varoluşundan bu yana hep bir anlatım çabası içerisinde olmuştur. İfade etme biçimini yazı olmadığı için resim yaparak gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla resim geçmişten bu yana en iyi ifade araçlarından bir tanesi olmuştur. Fresk'in genel olarak kelime anlamı, yaş siva üzerinde suda çözülmüş boya pigmentleri kullanarak yapılan duvar resmi tekniğidir (Sözen,1986, s.86).

İnsanoğlu varoluşundan bu yana bir sığınma ve barınma içgüdüsüne sahiptir. Öncelikle dış etkenlerden korunmak için mağaralarda yaşamaya başlamıştır. Daha ileri dönemlerde mağaralar içerisindeki en önemli yapı kiliselerdir. Kiliseler insanların inançlarını, korkularını ve yaşamlarını resmedebildikleri bir yapıdır. Her fresk, kendi dönemi içerisinde ve çevresinde gerçekleşen durumlar ile etkileşim ve iletişim içerisinde dir. Bütün bunlar göz önüne alındığında freskin sanatın da gelişim sürecinde doğrudan rol aldığı görülür. Çünkü sanatın varoluş biçimi geçmişten günümüze insandan ve çevreden etkilene rek oluşmuştur. Freskler de bu etkileşimin en önemli parçalarından bir tanesidir. Geçmişte yaşanan duyguların ifade aracı olan fresk, günümüzde bir ilham kaynağı olarak çağdaş sanatın bir çok dalında kendini gösterdiği gibi, uygulanması hala devam eden başlı başına bir sanat dalıdır.

Kapadokya Bölgesi Kilise freskleri Anadolu'da Ortaçağdaki resim sanatını yansıtmaktadır. Fresklerde; azizlerin hayatlarına, İsa'ya dair konuların işlendiği İncil sahneleri bulunmaktadır. Buna karşın yapıldıkları dönemlere göre farklılık

gösteren birçok süsleme stilleri de vardır. Kilise fresklerinde süslemede kullanılan renkler kompozisyon ve biçim yönünden birbirlerinden farklıdır. Bu

farklılık kimi kiliselerde fresklerin kompozisyonlarında, kimi kiliselerde ise renk, biçim ve doku olarak göze çarpmaktadır. Bütün bu farklılıklar ve öznel niteliklerin, farklı sanat dallarını temsil eden çeşitli sanatçıların da ilgisini çektiği bilinmektedir. Gerek resim, gerek heykel, gerekse de sanatın farklı dallarında birçok sanatçının bu fresklerden etkilenerek çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu sanat çalışması raporunda da özellikle Kapadokya kaya kiliselerinde bulunan freskler incelenerek yorumlanmış ve fresklerin özgün seramik yüzeylere nasıl yansiyabileceğinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

1.BÖLÜM

FRESK

1.1. FRESK TEKNİĞİ

Bir duvar resmi olan fresk mağara resimleriyle başlamıştır. Mağara resimlerinin gelişim sürecinde, aşı boyasının kullanılması ve resimlerin duvara yapılması gibi tercihler o dönemdeki fresklerin gelişimini anlatmaktadır. İnsanların kendilerini ifade edebilmek, hatta iletişim kurabilmek için duvar resimlerini yaptıkları düşünülmektedir. Burada korkularını, sevinçlerini, hatta ihtiyaçlarını resimlemeleri ile duvar resminin yaşamlarını biçimlendirdiklerini görebiliriz. Resimlerin duvarlara yapılmasının nedeni sorgulandığında ise göz ile en iyi temasın kurulduğu açıya sahip olması söylenebilir.

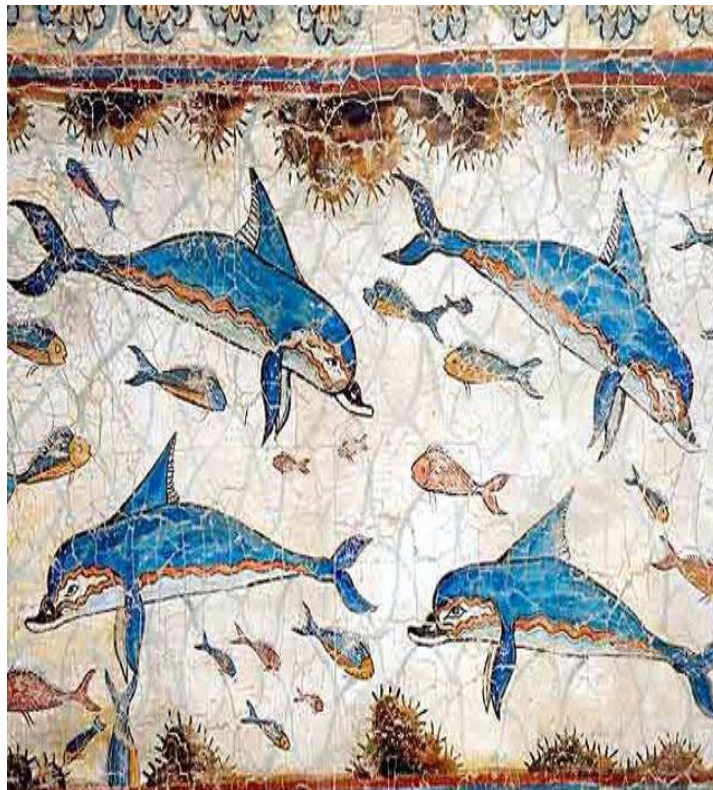
Fresk, (ing.Fresco) Yaş siva üzerinde suda çözülmüş boya pigmentleri kullanarak yapılan duvar resmi tekniğidir. Fresk Antikite'den beri bilinen bir tekniktir " . Fresk tekniği "gerçek fresk" ve "kuru fresk" olmak üzere iki şekilde uygulanır(Sözen,1986, s.86).

Gerçek Fresk (buon)teknîği: Daha dayanıklı ve kalıcıdır. Önce çıplak duvar özel hazırlanmış kireç, kum ya da mermer tozu karışımı kaba sıvayla peş peşe üç kez sıvanır. Her kat uygulandıktan sonra kuruyup sertleşmesi için bekletilir. Bu sırada sanatçı boyamak istediği imgenin birebir ölçekli şablonunu hazırlar ve rulet aracılığıyla kompozisyonu ana çizgileriyle yüzeye aktarır. Sonra üstüne bir kat ince siva daha çekilir. Boyanın bu son katı kurumadan sürülmesi gerektiğinden, sanatçı yalnızca yapabileceği kadarını ince sıvayla kaplar. Her aşamada ek yerleri belli olmaması için boyanacak alanın sınırları imgenin dış çizgilerine göre belirlenir. Yeni yapılacak bölümle bir önceki boyanmış alanın birbirine uyum sağlaması için birleşme noktaları göz önüne alınarak, imgenin o bölümü ıslak sıvanın üstüne hafifçe bir daha çizilir. Bu çizgi belirli belirsiz olmasına karşın kesindir ve sanatçıya imgeyi boyarken yardımcı olur.

Kuru fresk (secco): Bu fresk tekniği diğer tekniğe oranla yapılması daha kolay ve düzeltme yapmak için uygundur. Kuruduvar söndürölmüş kireçle sıvanır ve boya sıva kurumadan sürölür. Bu teknikte boya zemine emdirilmediğinden yüzeyde bir tabaka olarak kalır. (<http://www.milliyetsanat.com/haberler/sanat-terimi/fresk/2020>).

1.1.1. Freskin Tarihçesi

Bilinen en eski fresk örnekleri, Girit'te M.Ö. 2700-1400 yılları arasında egemenlik kurmuş Minos uygarlığının başkenti Knossos ve bu uygarlıkla ticaret yapan Mısır Krallığı'na ait Avaris şehirlerinde bulundu. Knossos sarayında bulunan ve M.Ö. 1700 civarında yapılmış "Yunus Freskleri", bu ilk örneklerin en ünlülerinden biridir. (<http://www.milliyetsanat.com/haberler/sanat-terimi/fresk/2020>).

Resim 1. Girit'te Minos Uygarlığı zamanından yunus freskleri (M.Ö. yaklaşık 1700)

(www.tarihvekultur.org)

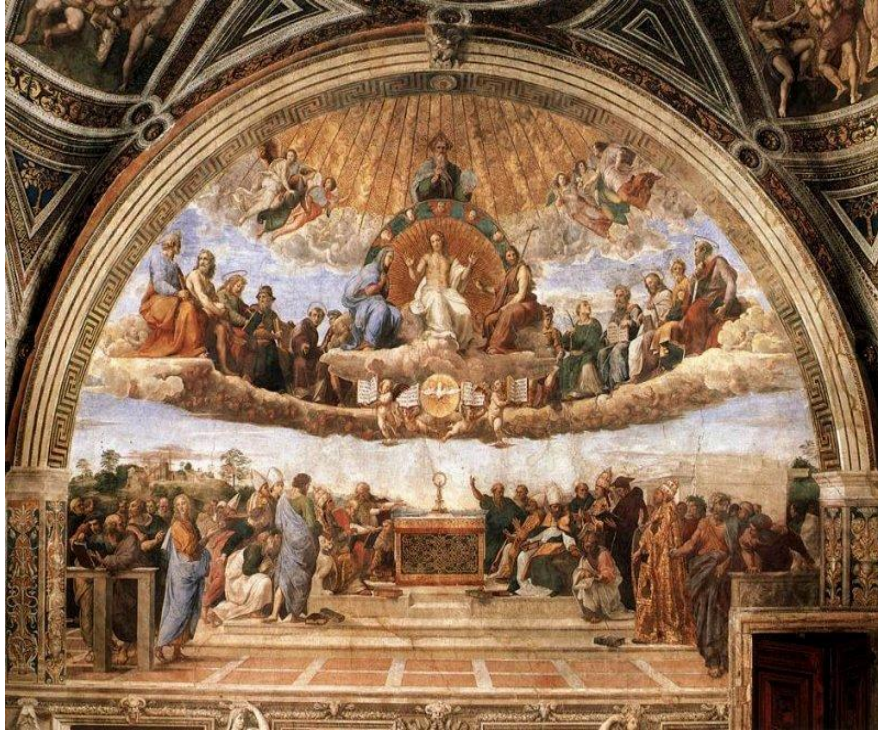
Pompei'deki M.S. ilk yıllara ait freskler, iyi birer örnek oluşturur. Fresk aynı zamanda özellikle Roma katakomplarında (Domitilla, II. yy. ve Priscilla, III.yy.) ilk Hristiyan sanatının tekniğini de oluşturdu. Hristiyanlıkta büyük önem taşıyan freskler, okuma yazması olmayan rahipler için, ressam tarafından İncil'deki karakterlerin betimlemelerine göre duvara çizilerek rahiplere anlatılması amacını taşıyordu.

Resim 2. M.S. 1.yy da Pompei'de bir genelevin duvarlarında bulunduğu tahmin edilen, erotik öğeler içeren fresklerdir

(www.milliyetsanat.com)

Bütün Bizans İmparatorluğu döneminde mozağin yanı sıra fresk de kullanılmıştır, XIV. yy'da Sırp ve Makedonya kiliselerinde, daha sonra Osmanlı yönetimindeki Girit'te ve Aynoroz dağında büyük ölçüde gelişmiştir.

Resim 3. "Disputa"Raphaello, Vatikan Sarayı, İmza Odası, Roma

(Özkarabekir Nagihan, 2011,Fresk Tekniğinin Neşet Günel Resimlerine Etkileri, İstanbul, s.56

Fresk tekniğinin en yaygın olduğu dönem Rönesans'tır. Cimabue, Giotto, Masaccio, Fra Angelico, Correggio gibi 13. yy sonları ile 16.yy başları arasında yaşayan birçok ressam tarafından uygulanmıştır.

(<http://www.milliyetsanat.com/haberler/sanat-terimi/fresk/2020>).

Giotto'nun,Assisi Kilisesi'ne Aziz Francesco'nun yaşam öyküsünü resmetmesi onun fresk alanında ün kazanmasını sağlamıştır. Michelangelo'nun Sistine Şapeli tavan resimleri ve Raffaello'nun Vatikan Sarayı odaları için yaptığı duvar resimleri fresk tekniğinin en ünlü örnekleridir. 16.yy'ın ortalarına gelindiğinde artık fresk tekniğinden uzaklaşmış, yerine yağlıboya kullanılmaya başlanmıştır.

Fresk sanatı, Rönesans'tan sonra Barok döneminde, XVIII. yüzyılda da Tiepolo gibi usta ressamlarla varlığını sürdürmüştür.Fakat daha sonra giderek eski önemini yitirmiştir. Vatikan'da bulunan ve 15. yüzyılın ünlü İtalyan Rönesans ressamlarının eserlerini taşıyan Sistine Şapeli, Michelangelo Buonarroti tarafından 1508 ve 1512 yılları arasında resmedilmiş olan "Adem'in Yaratılışı"

isimli, dünyanın en ünlü freskine ev sahipliği yapmaktadır. Fresk tekniği 20. yüzyılın ilk yansında Diego Rivera ve başka Meksikalı duvar ressamı tarafından yeniden canlandırılmışsa da yaygınlaşmamıştır (Özkarabekir, 2011, s.56).

1.2. İKONOĞRAFİ KAVRAMI VE İKONOĞRAFİK İNCELEME

İkonografi, sanat yapıtlarının biçimlerine karşı, onların konu ya da anlamlarıyla uğraşan bir sanat tarihi dalıdır. Bedrettin Cömert, Panofsky'nin "Bir resim eserinin algılanabilmesi, dolayısıyla estetik bakımdan tadılabilmesi için, üç ayrı evrede gerçekleşen anlamların saptanması gerektiğini söylemektedir.

Buna göre;

1. Doğal anlam
  - a) Olgusal anlam
  - b) İfadesel anlam
2. Anlaşmalı anlam
3. Asıl anlam veya içerik

Doğal anlam: Bir resimde gördüğümüz biçimleri, tanıdığımız kimi nesnelere benzetmekle; bu biçimler arasındaki ilişkileri belirtmekle, yani biçimlerin hangi hareketler içinde olduklarını saptamakla elde ettiğimiz anlam, *olgusal anlamdır*. Belirli nesnelere benzetip adlandırdığımız, peşinden hangi hareketler içinde bulunduğunu saptadığımız bu biçimlerin ifadesel niteliklerini bulmakla, eserin ifadesel anlamını elde ederiz. Bir duruşun, bir davranışın acılı veya sevinçli özelliği; bir çevrenin, bir ortamın bizde hemen uyandırdığı sakin, hareketli veya kasvetli hava, ifadesel niteliklerdir. O halde olgusal ve ifadesel anlamlar, bize, eserin doğal konusunu vermektedir.

Anlaşmalı anlam: Eserin ilk bakışta seyirciye kapalı kalan ve gündelik pratik deneyimlerimiz ile açıklayamadığımız bu anlamına anlaşmalı anlam denir. Anlaşmalı anlamın bulunması, gündelik pratik deneyimlerimizin dışına çıkmakla,

onların başka bilgilerle tamamlamakla mümkün olmaktadır. Bu bilgileri nerede bulacağımızın tek karşılığı "araştırmaktır".

Asıl anlam veya içerik: Ponofsky'a göre bir resmin algılanmasında sıraladığı üç anlam evresinin sonuncusunu, eserin nasıl anlamı, içsel anlamı veya içeriği oluşturmaktadır. Bir resim eserin içeriği, başka bir deyişle asıl anlamı, bir ulusun, bir dönemin, bir sınıfın, bir dinsel veya felsefi anlayışın, bir sanatçı kişiliği tarafından nitelenmiş ve bir eserde yoğunlaşmış temel davranışını belirten temel değerlendirilmesi, insanlığın ulaştığı düşünce ve beğeni aşamasındaki yerinin belirlenmesi, yani gerçek anlamda algılayıp, estetik bir bütünlük içinde yaşanılması, insanın öteki etkinlikleriyle uyum içinde bir ilişkiye sokulmasının sağlanması için uygulanan işleme ikonolojik yorum denir (Cömert, 2006 s.18).

2. BÖLÜM

KAPADOKYA BÖLGESİ KİLİSE FRESKLERİ

2.1. KAPADOKYA BÖLGESİ KİLİSELERİNDEKİ FRESKLERİN İKONOĞRAFİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Kapadokya'da dini yapıları yedi bölgede yoğunlaşmış olarak görülmektedir. Zelve, Çavuşin, Maçan, Göreme, Ürgüp, Soğanlı ve Peristrema Vadisi kilise yapılarının bulunduğu yerler arasında bulunmaktadır.

İngiliz Arkeolog James Melleart'ın Çatalhöyük'te ortaya çıkardığı Hasan Dağı'nın patlayışının resmeden ve insanlık tarihinin ilk peyzajı olarak kabul edilen söz konusu fresk, son karbon 14'le yapılan ölçümlere göre M.Ö.5734 yıllarına aittir ve bu tarihten itibaren gerek Erciyes gerek Hasan Dağı ve bilhassa o dönemde aktif olan Nevşehir yaylasındaki küçük boyutlu yerel volkanlar yöre halkı için öngörülemez tehlikeler oluşturmuşlardır (Ateş, 1996, s.77).

Bizans döneminde Kapadokya'nın kültürüne damgasını vuran etken, Hıristiyanlık olmuştur. Kapadokya'da Hıristiyanlığın yayılması, I. Constantinus'un 313'te Hıristiyanlığın resmi din olarak tanınmasından daha eskilere I. yy'a kadar dayanmaktadır (Akyürek, 1998, s.230-232).

I. yy'da Hıristiyanlığı yaymak amacıyla Kapadokya bölgesine gelen Aziz Paulus adında bir din görevlisi, dinsel özgörevini yaymak için coğrafi konumunu çok uygun bulduğu Göreme Vadisine yerleşerek, Hıristiyanlığın bu bölgede de başlamasına neden olmuştur(Nevşehir İl Yıllığı, 1973, s.4).

M.S. I. Yüzyıldan itibaren bölgede başlayan Hıristiyan dini etkileri (Aziz Petros'un "1. Mektup "adlı eserinde Kapadokya 'da yaşayan Hıristiyan bir topluluktan söz etmesi vb...) III. yüzyıl başlarında bölgenin önemli bir teolojik

merkez olmasına sebep olmuştur. Doğu Hıristiyanlığı açısından çok büyük bir önem taşıyan ve Kapadokyalı Babalar” adıyla tanınan üç önemli din adamının (Büyük Basileios, Nazianzoslular Gregorios ve Nyssalı Gregorios) IV. Yüzyılda burada yaşamış ve Hıristiyanlığın sapkın yorumu olan Arianizm (Ariusçuluk)’e karşı mücadele etmiş olmaları da Kapadokya tarihi açısından önem taşımaktadır. Bunlardan özellikle Basileios manastır örgütlenmelerinin gelişimi için çalışmış ve dağınık kesik topluluklarını manastırcılık kuraları altında birleştirmiştir (Feyzoğlu, 2004, s.39). Hıristiyanlar, bu dönemden yani Hıristiyanlığın başladığı dönemden XIII. yüzyıla kadar bölgede volkanik tüf içine kilise ve manastır inşa etmeyi sürdürdüler.

Öylesine ki suret düşmanlığının yaygın olduğu ikonolazm, VIII. Yüzyıl başlarından IX. Yüzyıl ortalarına kadar rüzgarını şiddetli estiren Kapadokya gizemli dehlizleri ve kapılarıyla korunabilmiştir (Sözen, 2000, s.110). Aziz Basileios ve kardeşi Nyssalı Gregorios’un üyesi oldukları ailenin Hıristiyanlıklarının bir önceki yüzyıla kadar geri gittiği söylenebilir. Ailenin Pontus ve Kapadokya Hıristiyanlarından olduğu, pagan Roma imparatorlarının zulmüne uğradığı, Basileios ve Gregorios’un ise Hıristiyan bir Roma İmparatorluğu’na doğdukları ifade edilir (Van Dam, 2003, s.15).

Dördüncü yüzyılın son çeyreğinde bildirilen Kapadokya İtikadında bu üç kilise babası, ayrı varlıklar olarak kabul ettikleri Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un üçünün de kendine has özellikleri olduğunu ancak üçünün de bir ve aynı özden olduğunu öne sürmüştür. Bu çalışmaların yanı sıra Basileios eğitimin almış olduğu klasik kültür ile Hıristiyanlık düşüncesi arasındaki ilişkiyi açıklama gereği hissetmiş; klasik edebiyatın paganizm ile ilişkilendirilerek tamamen reddedilemeyeceğini düşünmüştür (Van Dam, 2002, s.182).

V. yy’da ise bölgede farklı mezheplere bağlı Hıristiyanlar arasında bir iç savaş meydana gelmiştir. V. ve VI. yy’da Kapadokya bölgesinde, kilise organizasyonuna dayalı idari bir sistem görülmektedir. VI. yüzyılda bölgedeki manastır ve kiliselerin yapımına ağırlık verilmiştir. Fakat İmparator Heraklios (610- 641) zamanında İran, Avar ve Slav saldırıları nedeni ile

imparatorluğun zayıflaması sonucunda manastır ve kilise yapımına ara verilmiştir. VII. ve VIII. yy zaman zarfında süren Arap saldırıları nedeni ile Kapadokya halkı, yer altı şehirlerini sığınak olarak kullanmışlardır. Bu nedenden dolayı Kapadokya bölgesinde hiçbir kilise ve manastır resimlenememiştir. X.yy sonu ile XI.yy sonu arasında tahta geçen Makedonya sülalesi yönetimindeki Bizans, sanatının ikinci altın devresini yaşamıştır. Manastırlar inşa edilmiş ve kiliseler resimlerle süslenmiştir. Günümüze kadar gelen adak yazıtları ile bilinen resimli kaya kiliselerinin çoğunun bu döneme ait olduğu bilinmektedir.

1071 yılından itibaren Selçuklular Anadolu'ya girmeye başlamış, Kapadokya'daki Hıristiyan halk uzun süre Selçuklu egemenliğinde toleranslı bir yaşam sürmüşlerdir. Selçuklu dönemi başlarında kiliselerin yapılmaya devam ettiği görülse de, manastır ve kiliselerdeki dini canlılık ve faaliyet sona ermiştir (Eyice, 1953, s.551).

Kapadokya'da Hristiyan sanatının en değerli eserleri, Peribacalarının içine ya da vadi yamaçlarına oyulmuş kiliselerdir. Kilise fresklerinde iki ayrı boyama tekniği kullanılmıştır. Bu boyama tekniklerinden birincisi alçı ve sıva kullanılmadan doğrudan doğruya kaya üzerine kırmızı aşı boyası ile yapılan boyama tekniğidir. Bu teknik ile ana kaya, fon olarak kullanılmaktadır. Elmalı Kilise, Azize Barbara Şapeli ve Aziz Basil Şapeli örnek olarak gösterilebilir. İkinci teknik ise alçı, kum ve saman karışımının ana kaya üzerine sıvanarak, fresk tekniğinde yapılan boyama tekniğidir (Güney, 1998, s.38).

2.2. KAPADOKYA BÖLGESİ

Hitit, Frig mitolojisinde, volkan tanrılarının oluşturduğu, yağmur ve rüzgar tanrılarının yumuşak ve sihirli ellerinde biçimlendirdiği Kapadokya planetinde; Nevşehir bölgesi, doğanın yazıp çizdiği ve bize bahşettiği büyülü bir masaldır (Ateş, 1996, s.54).

Kapadokya Bölgesinin ilgi çekici yöresel özellikleri bölgeyi gizemli ve mistik kılmıştır. Yüzyıllar boyunca değişmeyen ilgi çekici vizyonuyla her zaman

misafirlerini ağırlamıştır. Kapadokya yoğun bir ilgiyle bugün hala misafirlerini ağırlamaktadır. Misafirlerin yanı sıra çok sayıda bilim adamı da Kapadokya'ya karşı ilgi duymuşlardır. Oluşan yeryüzü şekilleri ve inanç sistemiyle dünyanın dört bir yanından gelen bilim adamları onun geçmişini araştırmışlardır.

Resim 4.Hasan Dağı'nın patlayışının betimlemesi

(Meleart James, 2003, Çatalhöyük,Yapı Kredi Yayınları s.103)

İngiliz Arkeolog James Melleart'ın Çatalhöyük'te ortaya çıkardığı Hasan Dağı'nın patlayışının resmeden ve insanlık tarihinin ilk peyzajı olarak kabul edilen fresk, son karbon 14'le yapılan ölçümlere göre M.Ö.5734 yıllarına aittir ve bu tarihten itibaren gerek Erciyes gerek Hasan Dağı ve bilhassa o dönemde aktif olan Nevşehir yaylasındaki küçük boyutlu yerel volkanlar yöre halkı için öngörülemez tehlikeler oluşturmuşlardır (Ateş,1996, s.77).

Eskiçağ Anadolu'sundaki birkaç önemli bölgeden biri olan Kapadokya, yarım adanın ortasında, bugün Kırşehir, Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Malatya illerinin tümünü; Ankara'nın doğu, Yozgat ve Sivas'ın güney ve Adana'nın da kuzey bölümlerini kapsamaktadır. Daha dar bir alan olan kayalık Kapadokya Bölgesi ise Uçhisar, Ürgüp, Avanos, Göreme, Derinkuyu, Kaymaklı, Ihlara ve çevresinden ibarettir. Kapadokya adına ilk kez M.Ö V. yy'ın sonlarında, Pers kralı Dareios'un Behistun kayalıklarına kazılan ve imparatorluğa bağlı ülkelerin sıralandığı yazıtında "Katpatuka" biçiminde rastlanır (Sözen, 1998, s.47).

2.3. KAPADOKYA BÖLGESİ FRESKLERİ

2.3.1. Göreme Yöresi Kilise Freskleri

(M.S.) 725-843 arasındaki İkonoklastik Dönemde simgesel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Balık, horoz ve üzüm başlıca dinsel sembollerdir. IX.yy'ın ikinci yarısında İkonoklastik dönemden sonra yine dinsel olaylar ya da kişiler işlenmeye başlanmıştır. Bu fresklerde iki teknik kullanılmıştır. Resim ya duvara çekilen bir astar üzerine veya doğrudan doğruya duvar üzerine yapılmıştır. XI. ve XII. yy'larda yapılmış olan fresklerde tüm ayrıntılar belirlenmiş olup, çok renkli ve kalabalık kompozisyonlar yapılmıştır. Göreme'de halen ayakta kalan kiliselerin hemen hepsi VII.yy sonunda IX.yy ortasına kadar devam eden dış tehditlerin en fazla olduğu devrede yapılmıştır. Hemen hemen her kilise, figürlü tasvir olmaksızın yalnızca bir takım süsler ve sembolleri kapsayan kırmızı çizgi bezeme ile bezelidir. Bu tarz bir bezeme İkonoklastik devrinde (726-843) ortaya çıkmıştır. İkona yasağı kalkınca Hristiyanlar İkonoklastik devri kırmızı şekil ve süslerin üzerine yeni resimler yapmışlar veya bu sade resimlerin üzerine alçı badana geçtikten sonra kutsal kitaplardan çok sanatkârane renkli sahneler resmetmişlerdir. Göreme Kiliselerindeki resimlerin Hristiyanlık Sanatında çok özel bir yeri vardır. Hristiyanlık öncesi devirlere ait pek çok yöresel imaj muhafaza edilmiştir. Hem doğu, hem batı etkileri sezilir. St.Basil Şapeli, Elmalı Kilise, St.Barbara Kilisesi, Yılanlı Kilise, Karanlık Kilise, Çarıklı Kilise, Tokalı Kilise, Elnazar Kilisesi ve Saklı Kilise (St.Johannes) Göreme'deki en önemli kiliselerdir (Şahin,1997, s.18).

2.3.1.1. Karanlık Kilise

Dört serbest destekli haç planlı, freskleri bozulmadan korunmuş yapılardandır. Son yıllarda onarıma alınan yapının içinin karanlık olması kiliseye adını vermiş ve fresklerin bozulmamasında önemli rol oynamıştır. XI. Yüzyılın ortasına veya XIII. Yüzyıl sahnelerinin aksine burada bir tarih sırası izlemektedir (Ateş,1996, s.111).

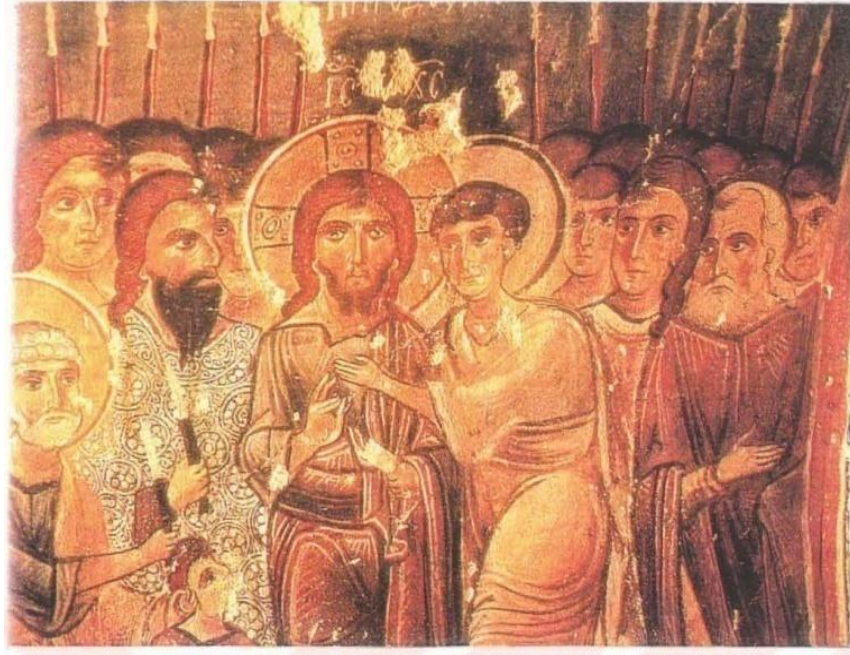

Resim 5. Göreme Karanlık Kilise fresklerinden "Başkalaşım"sahnesidir.

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.51)

İsa, bir gün Petrus, Yahya ve Yakup'u yanına alarak dağa çıkar. İsa, dua ederken yüzünün görünümü değişir ve giysileri şimşek gibi parıldayan bir beyazlığa bürünür. O anda İsa'nın Musa ve İlyas'la konuştuğu görülür. Konuşmalarının konusu, İsa'nın Kudüs'te gerçekleşecek olan ölümüdür. Petrus ve arkadaşlarının uykularının gelmesine karşın yine de uyanık kalıp İsa ve onunla konuşan iki peygamberi seyredebilirler. Bir bulut İsa'yı ve Musa'yı örttüğünden diğerleri korkarak dağın eteğine gizlenirler. Buluttan gelen bir ses İsa'nın kendi oğlu olduğunu ve en sevdiği kişinin o olduğunu belirtir. Resim, koyu mavi zemin üzerine kırmızı, yeşil, siyah, beyaz ve turuncu olarak yapılmıştır. Figürlerin isimleri yanlarında yazılı olmasına karşın bunları saptamak güçtür. Bölümler arasındaki bordürler kıvrım dallarla dekore edilmiştir. İkonoklastik devir süslemeleri tamamıyla yok olmuştur. İsa, dağın zirvesinde parlak bir ışık demeti ile birlikte Musa ve İlyas'la konuşurken; Petrus, Yahya ve Yakup ise dağın eteklerine saklanırken resmedilmiştir. Kilisenin narteks kısmındaki küçük bir pencereden çok az ışık almasından dolayı freskteki renkler oldukça canlıdır, herhangi bir bozulma olmamıştır. Resim oldukça etkili ve ayrıntılı olarak yapılmıştır. Fresk, Bizansstilinde olup plaster üzerine yapılmıştır. Resmin genelinde aşı kırmızı ve mavi renkler hakimdir(Gülyaz- Ölmez,1993, s.20).

Resim 6. Göreme Karanlık Kilise fresklerinden "ihamet" sahnesi.

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.53)

İsa ve öğrencileri Zeytin Dağı'nda dua etmekteyken Oniki havariden biri olan Yahuda ile birlikte baş kahin ve ihtiyarlar tarafından gönderilmiş kılıçlı ve sopalı bir kalabalık ve askerler gelir. Yahuda: "Kimi öpersem, o İsa'dır, onu tutuklayın" diye kalabalık halkla sözleşmiştir. Yahuda, İsa'nın yanına yaklaştığında "Üstad" diye sarılır ve İsa askerler tarafından yakalanır. Daha sonra Yahuda vicdan azabı çeker ve intihar eder. Resmin ön planında İsa'ya sarılan Yahuda, geri planda onların etrafını kuşatmış mızraklı kalabalık bir grup yer almaktadır. Resimde sarı, kırmızı ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Figürlerde ise ifadeli yüzler vardır(Gülyaz- Ölmez, 1993, s.20).

2.3.1.2. Elmalı Kilise

Merkezi kubbeli, çapraz tonozlu, haç planlı, dört sütunlu bir yapıdır. İçindeki freskler XI. Ve XII. Yüzyılda tarihlendirilmektedir. Kilisenin daha önceden çökmüş olan asıl girişinin önünde bulunan elma bahçesi bu yapıya adını vermiştir. Fresklerde İsa'nın yaşamından kesitler ve Tevrat'tan alınma sahneler

bulunmaktadır. Yer yer dökülen fresklerde altında İkonoklazm dönemine ait kırmızı renkli basit resimler görülebilir (Ateş,1996, s.111).

Resim 7. Elmalı Kilise Fresk Sahnesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.54)

İsa, Yahya tarafından vaftiz edilmek üzere Şeria Nehri'ne, Yahya'nın yanına gelir. Ancak Yahya, İsa tarafından kendisinin vaftiz edilmesi gerektiğini belirterek ona engel olmak ister. İsa ise, "Tanrı'nın emrinin yerine getirilmesinin uygun olacağını belirterek, Yahya'dan kendisini vaftiz etmesini ister. İsa vaftiz olur olmaz sudan çıkar ve o anda gökler açılır; Tanrı'nın Ruhunun güvercin biçiminde inip İsa'nın üzerine konduğu görülür. Tanrı, "Sevgili oğlum budur. Ondan hoşnutum" der (Gülyaz- Ölmez,1996, s.20).Bu sahnede İsa, şematik bir nehrin ortasında çıplak bir durumda;Yahya, elini İsa'nın başına koymuş; iki melek ise İsa'ya havlu sunar şekilde resmedilmiştir. Nehirde İsa'nın sol tarafında suyun içinde duran bir şeytan ise, nehrin suyunu bulandırmaktadır. Resmin üzerinde yer alan bordürde, kırmızı aşı boya ile yapılan geometriksel motifler bulunmaktadır. Freskin bir özelliği de en dış çizgilerinin hep kırmızı oluşudur. Yahya-İsa-Melek üçlüsüyle aza indirgenmiş figürlerle yapılan resimde figürlerdeki propozisyonlar bozulmuştur.Özellikle İsa'da bu daha belirginleşirken, adalelerdeki stilizasyonla "nü" oldukça şematize bir yorumla biçimlenmiştir (İlter,1993, s.222).

2.3.1.3. Çarıklı Kilise

Kapalı haç planlı, iki sütunlu, çapraz tonozlu kilisenin ön bölümü yıkılmıştır. XI. yüzyıla tarihlenen freskler İncil'den ve Tevrat'tan alınmış sahneleriyle dikkati çeker. Kilise adını İsa'nın göğe yükselişi freskinin altındaki çarık izine benzeyen ayak izinden almıştır (Ateş,1996, s.111).

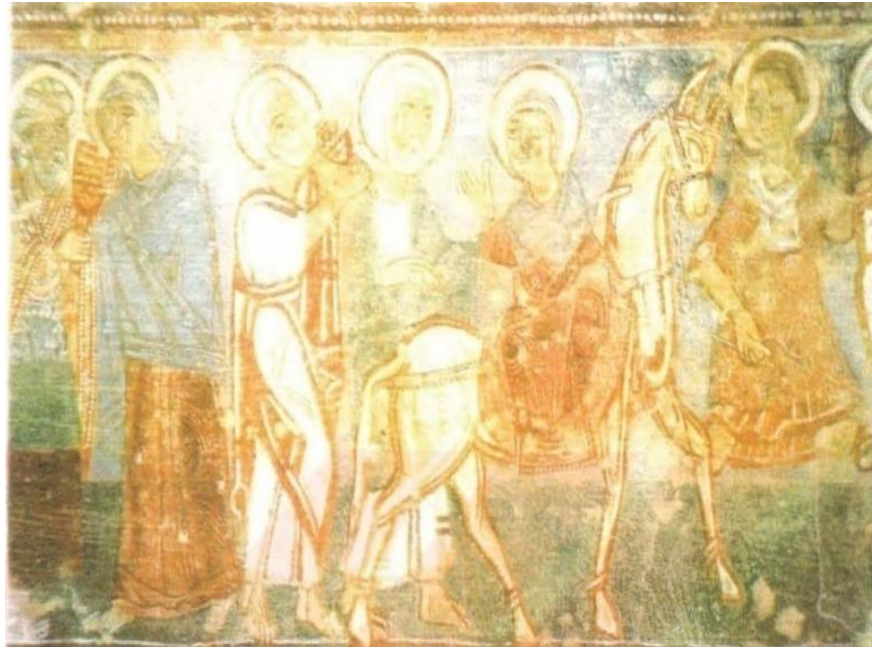
Resim 8. Çarıklı Kilise Fresk Sahnesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.55)

Yıldız bilimcilerden Gaspar, Merkür ve Baltazar doğuda İsa'nın yıldızını görürler. Önlerinden giden yıldızı takip ederek İsa'nın doğduğu yere ulaşırlar. İsa'yı gördüklerinde ona taparlar ve yanlarında getirdikleri altın, buhur ve iyi kokulu bir parfüm, ilaç hediye ederler Müneccimlerden biri genç, biri orta yaşlı, biri de yaşlıdır. Müneccimlerin giysilerinin kralların giysileri gibi süslü ve gösterişli olduğu görülmektedir. Resimde figürlerin büyük ve uzun oluşu dikkat çekmektedir. Fresk, çeşitli etkilerle oldukça yıpranmış ve dökülmeler olmuştur(Gülyaz- Ölmez,1996, s.20).

2.3.1.4. Tokalı Kilise

Dört ana mekandan oluşan yapı Göreme vadisinin en büyük kilisesidir. Beşik tonozlu, tek nefli Eski Kilise'den sonra enlemesine dikdörtgen planlı Yeni Kilise'ye geçilmektedir. Kemerlerde üç bölüme ayrılmış beşik tonozlu bir kaya mekanıdır. Çeşitli tarihlerde resimlenen yapıda fresk sanatının en ilginç örnekleri bulunmaktadır. Bazıları İkonoklast dönem sonrası; bazıları ise ilkel Hristiyanlık sanatına aittir. X. yy'ın başına tarihlendirilen, kırmızı ve yeşil rengin baskın olduğu İncil'den alınmış freskler Eski Kilise bölümüne zengin bir hava katmaktadır. Yapıyı diğerlerinden ayıran bir başka özellik ise Yeni Kilise Bölümünün ana mekanındaki fresklere çivit mavimsi rengin hakim olmasıdır. İsa'nın hayatını ayrıntılı bir şekilde görüntüleyen resimler X.yy sonu ile XIII. yy'a tarihlendirilmektedir(Ateş,1996, s.109).

Resim 9. Göreme Tokalı Kilise Fresklerinden Beytullahim'e Yolculuk" sahnesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.55)

İmparator Augustus döneminde ilk nüfus sayımının yapılabilmesi için herkesin kendi şehrine giderek kaydını yaptırması gerekmektedir. Bu nedenle de Yusuf ve Meryem, Nasıra şehrinde Beytullahim'e yola çıkarlar. Bu sahnede Meryem,

bir eşek üzerinde Yusuf ve hizmetkârla birlikte yolculuk yaparken resmedilmiştir. Fresk, kilisenin tonozuna yapılmıştır. Resimde mavi, beyaz, kahverengi ve aşı kırmızı renkler hakimdir. Figürlerin etrafı kırmızı renkle konturlu olarak yapılmıştır. Kompozisyonun çok kalabalık oluşu dikkat çekicidir. Zeminde koyu renk kullanılmıştır (Şahin, 1997,s.26).

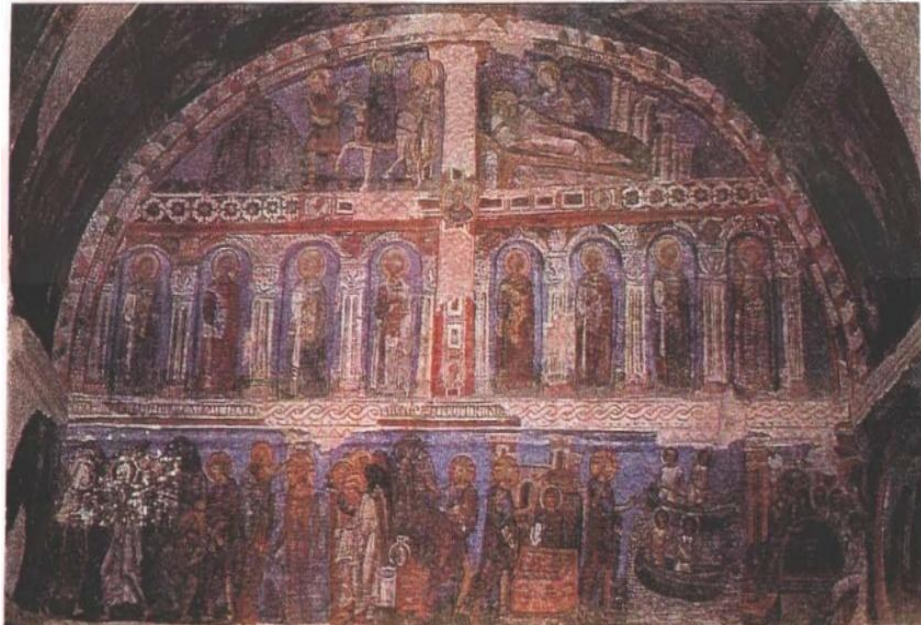

Resim 10. Tokalı Kilise fresklerinden "Müjde ve Ziyaret" sahnesi

(ŞAHİN Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.55)

Cebrail, Yusuf adında bir erkekle nişanlı olan bakire Meryem'i ziyaret eder ve Meryem'e Tanrı'nın Ruhu tarafından hamile kalacağını, bir oğlan doğurup adını İsa koyacağını belirtir. Akrabası olan Elizabeth de yaşlı olmasına karşın, bir oğlana gebe kalır ve hamileliğinin 6.ayındadır. Kapadokya kiliselerindeki "müjde" sahnelerinde Meryem genellikle evinin önünde, melekle konuşurken resmedilmiştir. Kapadokya'daki birçok kaya kilisesinde, özellikle Göreme; Karanlık, Elmalı, Tokalı, Yeni Kilise'deki Meryem tasvirlerinin erguvan renkli örtülerinin yanında "müjde" sahnesinde Meryem'in tümüyle mavi giysili (bazen kızıl kahverengi tonunda) olduğu söylenebilir (Mercangöz1993:330). Kompozisyon kalabalıktır. Vücutlar anatomik değildir ama çok renkli oluşları göz okşar. "Müjde" sahnesinde Meryem ilkçağ geleneğinin kadın heykelleri tipindedir. Karşısındaki meleğin hareketi ve telaşı gerçeğe yakın aksettirilmiştir. Kanatlar açık, ayaklar hareketlidir. Meryem müjde olayından sonra Yahuda şehrine doğru yola koyulur ve Elizabeth ile kocası Zekeriya'yı selamlar.

Elizabeth, Meryem'in selamını ışıtir ışıtmez karnındaki ocuk kımıldar ve kutsal karnının ürününün de kutsal olmasını diler. "Ziyaret" sahnesinde Meryem, Elizabeth'ten daha yaşlı görünmektedir ve birbirlerine sarılmışlardır. Resimde mavi, beyaz ve kızıl kahverengi renkler kullanılmıştır. Zeminde ise koyu renk kullanılmış olup figürlerin etrafı kırmızı renkle konturlu olarak yapılmıştır (Boz, 1984, s.35).

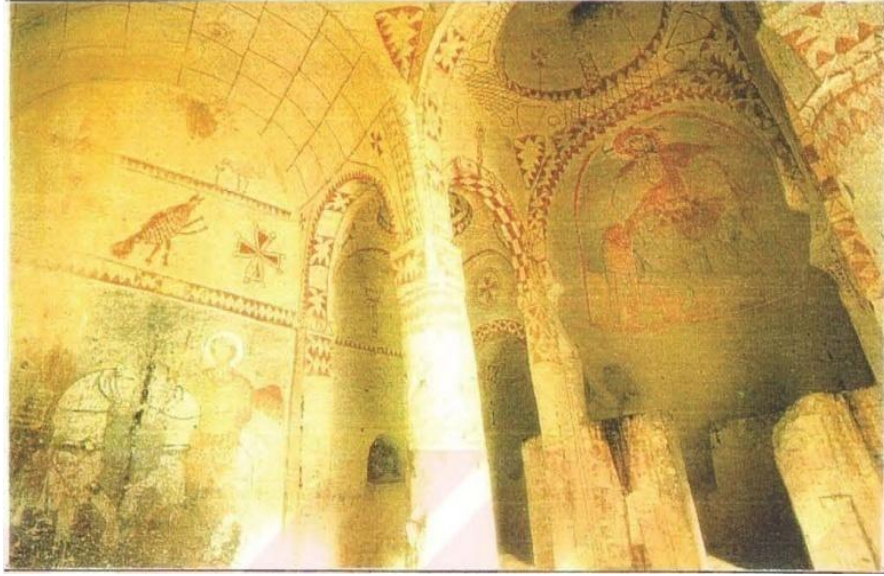
Resim 11. Yeni Tokalı Kilise Fresk Sahnesi

(şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması
Ankara, S.55)

Yeni Tokalı Kilise fresklerinden genel görünüm. Yeni Tokalı Kilise' de freskler yüksek artistik eserler olup, kullanılan koyu mavi renk ve ikonografi açısından yörede tektir. Freskler, frizler halinde sıralıdır. Figürler daha temiz ve düzenidir. İkonografi ise daha karmaşıktır. Figürler stilize edilmiş, el ve kol hareketleri eklenmiştir. Yüzlerde yanaklar köşeli, ağızlar küçük, burunlar büyüktür (Boz, 1984 s.35).

2.3.1.5. Azize Barbara Kilisesi

Adını St. Barbara tasvirinden alan kilise çapraz tonozlu, haç planlı, iki sütunlu yapı Elmalı Kilisesinin arkasında bulunmakta ve 11. yüzyılın ilk yarısına tarihlenendirilir. Duvarlarında kırmızı boyayla yapılmış sembolik figürler ve bezemeler bulunmakta, bazı fresklerde ise İsa, St. Georgious ve St. Theodoros yer almaktadır. Kilisede dikkat çekici bir başka özellik ise İkonoklastik dönemin özelliklerini taşıyan ve kırmızı aşı boya ile resimlenen balık, horoz, haç motifleri de ilginçtir (Ateş,1996 s.110).

Resim 12. Azize Barbara Kilisesi Fesk Sahnesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.56)

Azize Barbara Kilisesi fresklerinden genel görünüm resimde soyut dekorasyonlar kullanılmıştır. Kemerlerde Anadolu halı, kilim elişlerinde görülen tipik motifler vardır. Bunlar stilize edilmiş hayvan ve bitki motiflerini tasvir eder. Resim doğrudan doğruya kaya üzerine kırmızı aşı boyası ile yapılmıştır. İkonoklastik dönem özellikleri olan kırmızı aşı boya ile yapılan balık, horoz ve haç; motifleri de dikkat çeker(Mercangöz, 1993, s.330).

2.3.1.6. Yılanlı Kilise

Direk olarak duvar üzerine işlenen freskleri XI. Yüzyıla aittir. Kırmızı aşı boyasıyla yığma yapıyı taklit eden düz çizgilere iki bölümden meydana gelen yapının birinci bölümü beşik tonozlu, ikincisi ise düz tavanlıdır. Girişin sol tarafında bir haçın iki tarafında İmparator Konstantin ile Helena, yanında ise ST. Georgios ve St. Theodoros'un yılanı öldürme sahnesi resimlenmiştir. Karşıda elinde kitapla İsa; başka freskte de Onophrios ile Basileios canlandırılmıştır (Ateş,1996 s.111).

Resim 13. Yılanlı Kilise Fresk Sahnesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.57)

Yılanlı Kilise fresklerinden St.George ve St. Theodoros'un yılanı öldürmesi sahnesi betimlenmiştir. Duvar üzerine yapılan fresk 11. yy. aittir. Kıyafetler antiktir. Giysilerde ayrıntı ve süsler belirgindir. Resimde kırmızı aşı boya, beyaz, sarı ve gri gibi renkler kullanılmıştır. Resimde siyah renk ile konturlar yapılmıştır.(Şahin, 1997 s.28)

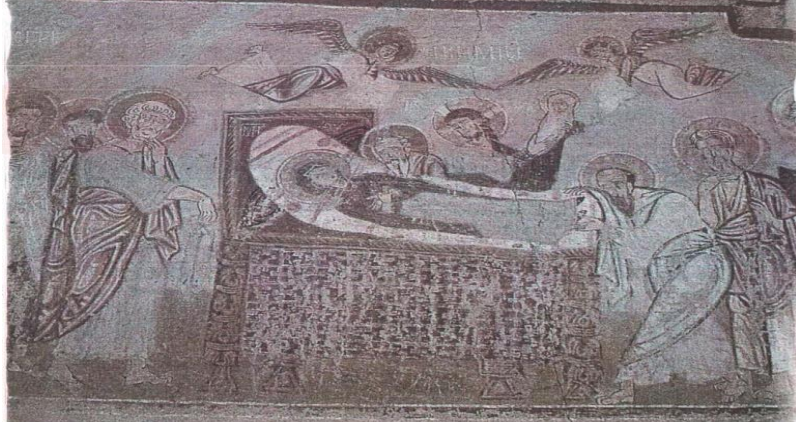
Resim 14. Yılanlı Kilise Fresk Sahnesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.57)

11.yy. 'a ait fresk doğrudan doğruya duvar üzerine yapılmıştır. Önünde bir fidan bulunan Onophrios, bir elinde kitabını tutan, Öteki eliyle takdis eden yapının banisi Basileios görülmektedir. Resimde kırmızı, mavi, sarı, siyah renkler kullanılmıştır. Resim çeşitli etkilerle oldukça yıpranmıştır (Şahin, 1997, s.28).

2.3.1.7. Saklı Kilise

1957 yılında bulunana kilisenin girişine toprak yığılması sonucu freskleri bozulmadan kalmıştır. XI. yüzyılın ilk yarısı ile XII. yüzyıl arasına tarihlenmektedir. Özellikle Çarmıha geriliş, Meryem'in Ölümü, Başkalaşım, Çölde Vaftizci Yahya sahneleri ilgi çekicidir. Freskler duvar fon alınıp yapılmış olup kırmızı renk bolca kullanılmıştır (Ateş,1996, s.109).

Resim 15. Saklı Kilise Meryem'in Ölüm Sahnesi

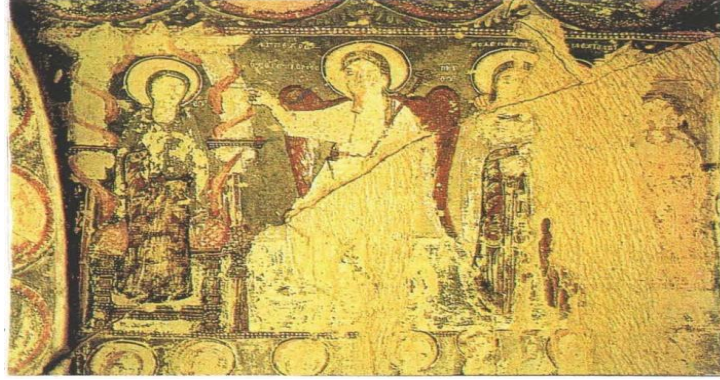
(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.59)

Saklı Kilise fresklerinden "Meryem'in Ölüm" sahnesidir. Meryem'in ölümü sahnesinde, figürler, Ortaçağ resimlerinde olduğu gibi, iç içe girmiş özellikle duruşları, el ve kol hareketleriyle birbirinden hem ayrılmakta ve birbirini tamamlamaktadır. Kumaş kıvrımlarından bile özellikle tekrarcı şemalardan kaçınılmıştır. Ressam mekanda derinliği verebilmek için, Helenistik sanata özelliğini veren ışık gölge Üslubundan da faydalanmasını bilmiş, önce şekillerin sınırlarını çizip sonra bunların içini boyamamıştır.

Renk düzlüklerinin üstüne sürülen açık ve koyu lekelerle şekilleri çıkarmaya çalışmıştır. Elbisenin kirliliği mavisi üstüne sürülen daha aydınlık ve daha koyu tonlar, kumaş kıvrımlarını vermektedir. Çehrenin pembeliği üstüne sürülen açık lekeler burnu ve alını belirtmektedir. Böylece düz duvar satırları, ince renk tabakalarının üst üste sürülmesiyle ışıklı bir rölyef haline getirildiği, şekillerin etrafını saran hava içinde sınırların yumuşayarak, eşya ile mekanın kaynaşmasına sebep olduğu görülmektedir. Resim, sıva üzerine değil, doğrudan doğruya kaya üzerine yapılmıştır (İpşiroğlu-Eyüboğlu, 1958 s.10).

2.3.1.8. El Nazar Kilisesi

Fresklerinde İsa'nın çocukluğundan mucizelerine kadar geçen zaman ve azizlerin resimlerinin bulunduğu yapı XII. Yüzyıla tarihlenmiştir. T planlı bu kilisenin kemerleri madalyonlarla süslüdür (Ateş, 1996, s.109).

Resim 16. El Nazar Kilisesi

(Şahin Selma, Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması Ankara, S.58)

Kilise içinde İncil'den alınan sahnelerden ve aziz tasvirlerinden oluşan 10. yy'dan önceye tarihlenen resimler bulunmaktadır. Kemerleri madalyonlarla süslüdür. Sarı ve kırmızıdan oluşan sıcak renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır(Sağdıç,1987, s.15).

2.3.2. Ihlara Vadisi Kilise Freskleri

M.S. IV. yy. dan itibaren yapılmaya başlayan Ihlara Vadisi kiliselerinin fresklerle süslenmesine M.S.IX-XIII. yy. arasında rastlanmaktadır. Ihlara Vadisi fresklerinde görülen süs unsuru motiflerle, mozaik tekniği ile yapılmış örnekler arasında çok yakın benzerliklerin olduğu görülür. Çok tahrip edilmiş olmalarına karşın halen, canlılık ve parlaklarını koruyan freskler, İtalya'daki iç mimari süslemelerini de etkilemiştir. IX.-X. yy.lar arasında yapılmış Ihlara Vadisi fresklerinde hakim olan renk, beyaz zemin üzerine kırmızı ve tonları olmasına karşılık, X.yy.dan sonra yapılanlarda, farklı zemin renkleri üzerine çok rengin kullanıldığı ve daha görülür. Bu durumdan da fresklerin, önceleri doğunun daha

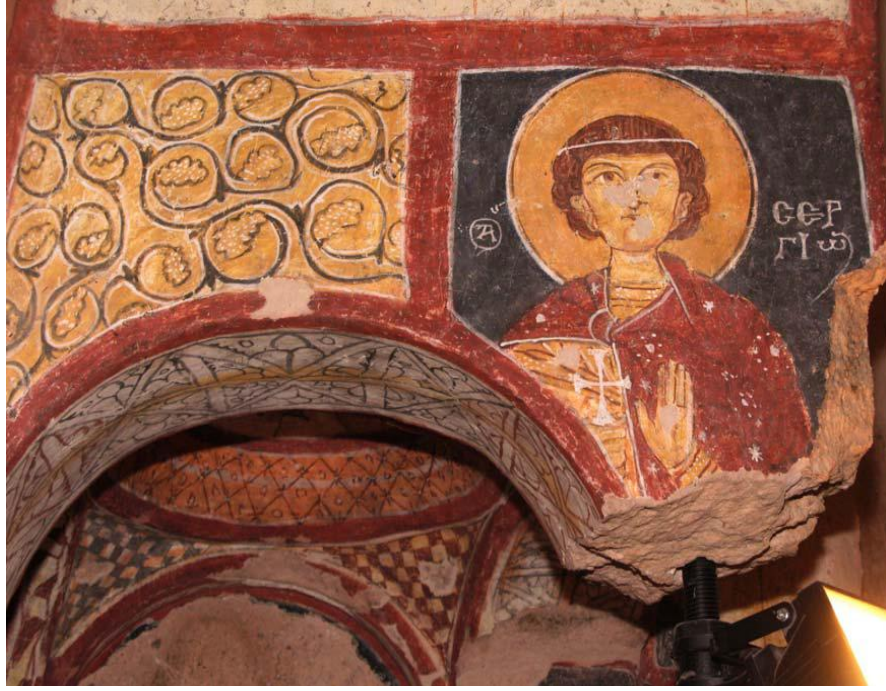
sonra ise batının tesiri altında kaldıkları anlaşılmaktadır. Batı ekolü ile çağdaş olan Ihlara Vadisi kilise fresklerinin gerçek karakterinde renk ve teknik özellikler yanında insan figürü etrafına diğer eşyalar ve peyzaj, konunun ikonografik bütünlüğünü tamamlamak için konmuştur (Ayyıldız, 1985, s.119).

Ihlara Vadisi kiliselerinde resimler konularına göre kilise içlerine yerleştirilmişlerdir. Genel olarak figürler arasındaki boşlukları doldurmak amacıyla bitki ve geometrik motifler kullanılmıştır. Haç motifler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kutsal yer olarak sayılan kubbe, apsis ve yüksek yerlerde Meryem ve melekler resmedilmiştir. İsa'nın hayatına ilişkin konulara yer verilen kemer, tonoz, apsis kubbelerinde; Duvarların daha geniş kısımlarına havariler, İncil'i yazan azizler tasvir edilmiştir. Bununla birlikte Yılanlı Kilise , Ağaçalı Kilise ve diğer birçok kilise Ihlara Vadisi içerisinde yer almaktadır.

2.3.3. Kapadokya Bölgesi Diğer Kilise Freskleri

Çavuşin, Ürgüp, Ortahisar, Mustafapaşa ve Gülşehir yörelerinde de kilise fresklerinden örneklere oldukça sık rastlanmaktadır.

2.3.3.1. Gülşehir Karşı Kilise (St.Jean Kilisesi)

Resim 17. Aziz Sergius (Apsis Girişi Bema Duvarının Batı Bölümü) Ruhların Tartılması- Psikostasi Detay

(<http://www.gulsehir.bel.tr/gulsehir-tarihi>)

2.3.3.2. Ürgüp Aziz Theodore (Tağar) Kilisesi

Resim 18. Ürgüp Aziz Theodore Kilisesi

(<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr>)

Kilise T plan şekli göstermekte olup, ortası merkezi bir kubbe ile örtülmüştür. Günümüzde bu kubbe çökmüş ve üzeri camla kapatılmıştır. Zeminden bir merdivenle üst kattaki galeriye çıkılmaktadır. Bu plan şekli ile Kapadokya kiliseleri arasında kendine özgü bir örnektir. Kilise içerisindeki freskler iyi korunmuş olarak günümüze gelebilmiştir. Fresklerin üslup farkları göz önüne alındığında üç ayrı sanatçının belirli zamanlarda burada çalıştığı anlaşılmaktadır. Kilise içerisinde dikkati çeken İncil'den alınma sahnelerin başında; Deesis, Müjde, Doğum, Peygamberlerin görünümü, Havarilerin görünümü, İsa çarmıhta, Melekler Gabriel ve Michael, madalyonlar içinde aziz tasvirleri gelmektedir (Pekak , 2010, sayı 27).

Resim 19. İsa'nın Doğumu (Ayrıntı) Yusuf Figürü

(<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr>)

Eksendeki Çarmıh sahnesinde, sahnenin tümü göz önüne alındığında oldukça büyük boyutlarıyla dikkati çeken çarmıh ve İsa yer almaktadır. İsa'nın sağında annesi Meryem, solunda İncilci Yahya, çarmıhın hemen altında küçük resmedilmiş iki asker figürü bulunmaktadır. Haç kollarının üzerindeki güneş ve ay tasvirleri sahneyi tamamlamaktadır. Şeridin en doğusunda yer alan Meryem'e Müjde sahnesinin sağında, yüksek arkalı bir taht önünde, bir mesnet üzerinde ayakta duran Meryem bulunmaktadır. Meryem bir şaşkınlık ifadesi olarak sağ elini göğsü hizasına kaldırmış, sol elinde bir kirmen tutmaktadır. Meryem'in karşısında atakta duran, büyük kanatları ile resmedilmiş Gabriel sol eliyle asa tutmakta, sağ elini ise takdis işareti ile Meryem'e

uzatmaktadır. Konulu sahnelerin bulunduğu bu şeridin altında, yüzleri ve isimleri büyük oranda tahrip olmuş, madalyonlar içinde on figür yer almaktadır. Bunlardan Aziz Akindynos, Aziz Pegasios, Aziz Ephihonios, Aziz Elpidiphoros, Aziz Anempodistos, Aziz Gurias , Aziz Samonas, Aziz Abibas, Aziz Tarachos, Aziz Probos, isimleri yazılı olduğu için tanınabilmektedir (Pekak, 2010, sayı 27).

2.3.3.3. Pancarlık Kilisesi (Ürgüp)

Resim 20. Pancarlık Kilisesi

(<http://www.nevsehirkulturizm.gov.tr>)

Nevşehir ili Ürgüp ilçesi, Ortahisar'da Pancarlık Vadisinde bulunan bu kilise vadiden ötürü Pancarlık Kilisesi ismi ile tanınmıştır. Kilise XI.yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir. Kilise tek nefli, tek apsisli ve düz tavanlıdır. Duvar fresklerinde yeşil zeminin ağırlık kazandığı görülmektedir. Burada iki ayrı sanatçının farklı zamanlarda çalıştığı ileri sürülmüşse de İncil'den alınma sahneler ve yazılar incelendiğinde aynı sanatçı tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Burada İncil'den alınma sahneler frizler halinde birbirlerini izlemektedir. Frizlerin her iki yanına da madalyonlar içerisine aziz tasvirleri yerleştirilmiştir. Böylece konuların birbirlerinden ayrılması sağlanmıştır. Peygamberlerin görünümü, müjde, ziyaret, bakireliğin ispatı, Beytullahim'e yolculuk, doğum, üç müneccimin tapınması, Joseph'in ikinci rüyası, Mısır'a kaçış, masum çocukların katliamı, İsa'nın mabete takdimi, Elizabeth'in takip edilişi, Vaftizci Yahya'nın görevlendirilmesi, vaftiz, İsa'nın denenmesi, Kana düğünü, şarap mucizesi, balık ve ekmeklerin çoğaltılması, havarilerin tanrı

yolunda görevlendirilmesi, şeytan çarpmış adamın iyileştirilmesi, cüzzamlı adamın iyileştirilmesi, sakat kadının iyileştirilmesi, Jairus'un kızının iyileştirilmesi, balıkların çoğaltılması mucizesi, İsa ve Samarralı kadın, başkalaşım, İsa Golgota yolunda, İsa çarmıhta, İsa'nın cehenneme inişi, İsa'nın göğe yükselmesi, melek Gabriel ve Michael ve madalyonlar içinde azizi tasvirleri bulunmaktadır. (<http://www.tanitma.gov.tr/TR,22556/gezilecek-yerler.html>)

3. BÖLÜM

ÇAĞDAŞ SANATTA FRESK

3.1. ÇAĞDAŞ SANATTA FRESK YORUMLARI (ÖRNEKLERİ)

“Her çağın kendine özgü bir sanatı vardır. Bunun böyle olması, sanatın uğraştığı alanla ilgilidir. Sanatın objesi, ya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak insanla ilgilidir. İnsansa her çağda yerini kendisinden sonra gelen kuşaklara terk ediyor; yeni kuşaklar, yeni problemlerle ortaya çıkıyor. Bundan dolayı her çağda ortaya çıkan problemler de değişik oluyor” (Mengüşoğlu, 2000, s.219).

Fresk Hıristiyan ikonografisi ve doğanın etkisiyle birlikte geçmişten günümüze varlığını göstermiştir. Fresk varoluşundan bugüne kadar şekil, sembol ve renk gibi oluşum öğeleri değişim göstermiştir. Anlatım şekilleri zaman olgusuyla beraber değişmiştir. Dönemlere göre farklılık gösteren fresklerde dinsel imgeler ön plandadır.

3.1.1. Yabancı Sanatçı Örnekleri

3.1.1.1. Saad Ali

Onun resimlerinde sık sık kullanılan tema, umut kapısı anlamına gelen Baab el-Farad'dır. Umut kapısı cennet girişinde eski bir Arapça sembolüdür. Çoğunlukla Saad resimlerini eski duvar ve kapılar üzerine uygulamaktadır. Iraklı sanatçı Saad Ali çalışmalarını mitolojik konulardan etkilenerek yapmaktadır. Sanatçı çalışmalarının bir çoğunu fresk tekniğinden yola çıkarak uygulamıştır.

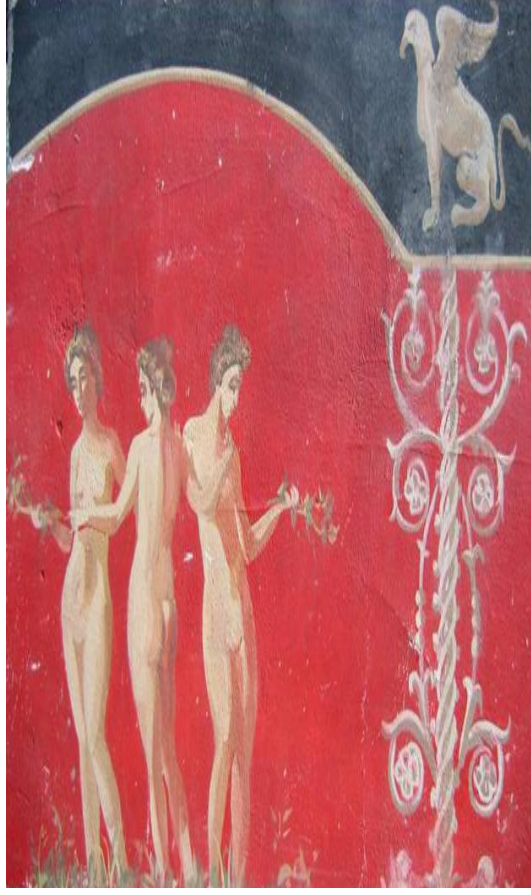
Resim 21. Saad Ali

(<http://www.saad-ali.com/saad-nl/saad-eng.html>)

1998 yılında yapmış olduğu bu çalışmada sevgi, cennet ve metafizik gibi konuları işlemektedir. Anlatım duvar üzerine uygulanmıştır.

3.1.1.2. Greek Bugala

İtalyan sanatçı resimlerinde arkaik teknik kullanmıştır. Sanatçıya göre İtalyan fresk sanatı her zaman sanatta oluşum formunu etkilemiştir. Greek Bugala, ilham kaynaklarıyla gerçek bir iletişim kurduğunu ifade etmektedir. 2010 yılında yapmış olduğu bu çalışma duvar üzerine yapılmıştır. Çalışmalarında insan figürleriyle birlikte kuş formlarını kullanmıştır. Günümüz fresk örneklerinin önemli parçalarından biridir.

Resim 22. Greek Bugala

(<http://findamuralist.com/michigan/fenton/photos/close-up-of-canvas-mural-on-ceiling-62004>)

3.1.1.3. Kohlene Hendrickson

Kaliforniya'lı olan sanatçı çalışmalarında resimlerde aklına gelen ilk rengi kullanmaktadır. Renklerin oluşturmuş olduğu uyum ve uyumsuzluk arasındaki ilişki ile resmin hareketini özgün olarak sunmaktadır. 2011 yılında yapmış olduğu bu çalışmayı fresklerdeki anlatım biçimlerinden etkilenerek ortaya çıkarmıştır. Bazı yıpranmış olan fresklerdeki sahnelerin, anlatımlarının belirsizliğinden yola çıkarak çalışmasını meydana getirmiştir. Sanatçı çalışmasını tual üzerine yağlı boya tekniği ile yapmıştır.

Resim 23. Kohlene Hendrickson

(<http://kohlene.com/collections/23353>)

3.1.1.4. Lili Beguine

Fransız Sanatçı çizimi sezgisizliğin bir aracı olarak görmektedir ve çalışmalarında sessizlik üzerine temalar oluşturmaktadır. Sanatçı freskin insanlar üzerindeki etkisinden yola çıkarak, çalışmalarının duvarda uygulamasının daha etkili olacağını düşünmektedir. 2014 yılında yapmış olduğu bu çalışmayla kadın ve düşüncenin izleyici üzerinde kurduğu etkiyi gözlemlemeyi hedeflemiştir. Çalışma duvar üzerine uygulanmıştır.

Resim 24. Lili Beguine

(<http://www.lilibeguine.com/#!/contemporay-fresco/chsz>)

3.1.1.5. Diego Rivera

İspanyol asıllı olan sanatçı çalışmalarına Meksika da devam etmektedir. Rockefeller Merkezi(New York) için de duvar resimleri yapan Rivera'nın resimleri birçok siyasi içeriklerinden dolayı yoğun tartışmalarla karşılaşmıştır. Fresklerin çarpıcı renkleri, cesur, yalın ve anıtsal üslubu ABD'de ve Latin Amerika'da fresk sanatının yeniden canlanmasına yol açmıştır.Sanatçı eserini küçük versiyonu ile Palacio de Bellas Artes ve Museum of Art Murals'da da uygulamıştır. 1934 yılında yapılmış olan bu çalışması, M.S. 1.yy'da yapılmış olan fresklerden etkilenilerek yapılmıştır. Dini tasvirler ön planda ve kompozisyon kalabalıktır. Çalışma duvar üzerine uygulanmıştır.

Resim 25. Diego Rivera

(<http://www.diegorivera.com>)

3.1.1.6. Rudi Santa Eulalia

Resim 26. Rudi Santa Eulalia

(http://ccaa.elpais.com/ccaa/2012/04/30/catalunya/1335815813_344292.html)

İspanyol sanatçı Barcelona'ya yakın L'Hospitalet bölgesinde bulunan Santa Eulalia kilisesinin kubbesine fresk yapmaları için rahip tarafından görevlendirilmiştir. Rahip Ramon Borr, kilise kubbesinin çok renksiz ve boş olduğunu düşünerek burayı güzelleştirmek için bir yöntem aramaya başlamış ve graffiti sanatçısı olan Rudi'den fresk yapmasını istemiştir. Graffiti sanatçısı Rudi "Ancak başka graffiticiler bu resimlerin spreyle boyayla yapıldığını farkedebilir," şeklinde ifade etmiştir. 2012 yılında fresk tekniğiyle graffitiyi sentezleyerek yapılmış olan bu çalışma, çağdaş sanattaki farklı fresk örneklerinden bir tanesi olmuştur. Çalışma duvar üzerine uygulanmıştır.

3.1.2. Türk Sanatçı Örnekleri

3.1.2.1. Melek Oral Koray

Melek Oral Koray çalışmalarıyla, Anadolu toplumlarında bugünkü kadının imajı ve etkisini, bu bölgenin anaerkil toplumunun tarihsel araştırması yoluyla sunmaktadır. Sanatçı, Anadolu'nun yüzyıllardır değişmeyen geleneklerinin, üzerinde yaşamış ana-erkil uygarlıkların güçlü yapısından oluşmakta olduğunu ve İç Anadolu'nun kendine özgü mistik gizemli yapısı geçmiş ile günümüz arasında kaçınılmaz bağlar kurmamıza neden olduğunu ifade etmektedir. Tasarladığı yeni semboller ile geçmiş arasında bir bağ kurduğu düşüncesindedir. Geçmiş ile kurmuş olduğu bu bağ freskler ile bağdaştıran sanatçı, fresklerdeki sahnelerin anlatımlarından yola çıkarak farklı materyallerle eserlerini oluşturmaktadır. Çalışmasında ahşap üzerine yağlı boya tekniğini kullanmıştır.

(http://www.memoirevenir.org/wa_files/CATALOGUE_20pdf.pdf)

Resim 27. Melek Oral Koray

(http://www.memoire-a-venir.org/wa_files/CATALOGUE_20pdf.pdf)

3.1.2.2. Neşet Günal

Resim 28. Neşet Günal

(Özkarabekir Nagihan,2011, Fresk Tekniğinin Neşet Günal'ın Resmine Etkileri, İstanbul, s.56)

Sanatçı uzun yıllar Fransa'da yaşamını sürdürmüş olan sanatçı doğa ve insan resimleriyle çalışmalarını sürdürmüştür. Duvar resimlerinde renk, mimari yapıdaki bakış mesafesinden ötürü en etkin plastik değerlerden biridir. Bu sebeple fresklerde katışıksız renk kullanımları görülür. Bağ Bozumu resminde

dikkati çeken şey bu resmin renk kullanmış ve figürlerin duruşlarıyla duvar resmini anımsatmasıdır(Özkarabekir,2011,s.119). Sanatçının kütüphane ve derslik gibi birçok kamu kurumunda duvar resimleri yer almaktadır. Çalışma Tual üzerine yağlı boya tekniği ile yapılmıştır.

4. BÖLÜM

UYGULAMALAR

4.1. KİŞİSEL UYGULAMALAR(SERAMİK YORUMU)

4.1.1. Uygulama 1

Uygulama 1. Fresk Serisi- Sırsız işirim,1000⁰ C, 35 x 60 cm, 2015

Pancarlık kilisesinde bulunan fresklerdeki üç müneccimin tapınması ve Mısır'a kaçış sahnelerinin stilize edilmesiyle seramik forma aktarılmıştır. Çalışma kırmızı kilin elle şekillendirme tekniğiyle birlikte uygulanmasıyla meydana getirilmiştir. Plakalar kiliselerdeki mimari formlardan etkilenilerek kesilmiştir. Astar uygulaması yapıldıktan sonra plakanın bisküvi pişirimi yapılmıştır.Fırınlama sonrasında plakalar derz dolgusu malzemesiyle beraber

çerçevenmiştir. Derz dolgusunun kullanılmasının sebebi, fresklerde kullanılan yaşa sıva tekniğindeki etkiye yakın olmasıdır.

Uygulama 1 Detay

4.1.2. Uygulama 2

Uygulama 2. Fresk Serisi- Sırlı Pişirim, 1050⁰ C, 35x25 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışma, Tağar ve Karanlık Kilise fresk sahnelerinin stilizasyonu ile oluşturulmuştur. Genellikle Meryem ve İsa'nın doğumunun tasvir edildiği Tağar kilisesinde bulunan bu freskler önemi bir yere sahiptir. Uygulamada lüster ve şeffaf sır beyaz kullanılmıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış seramik parçalarda, lazer aşındırma makinesi ile fresklerdeki sahnelerin stilizasyonu ile aktarım yapılmıştır. Sırlı pişirimleri olan seramik parçalar, derz dolgusunu içerisine yerleştirilmiştir

Uygulama 2 Detay- Meryem

Uygulama 2 Detay- İsa'nın doğumu

4.1.3. Uygulama 3

Fresk Serisi – Sırlı Pişirim, 1050⁰ C, 25 x 30 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışmada, Karanlık Kilise Fresklerinden bir tanesi olan ihanet sahnesi anlatılmaktadır. İsa öğrencileri ile Zetin Dağında dua etmekteyken Oniki havariden biri olan Yahuda ile baş kahin ve ihtiyarlar tarafından gönderilmiş bir kılıçlı ve sopalı asker ordusuyla karşılaşırlar. Yahuda'nın vicdan azabı ile sonlanan hikayenin betimidir. Bisküvi pişirimi yapılmış seramik parçalarda, lazer aşındırma makinesi ile fresklerdeki sahnelerin aktarımı yapılmıştır. Sırlı pişirimleri olan seramik parçalar, derz dolgusunun üzerine yerleştirilmiştir. Füzyon tekniğiyle birleştirilen camlar da sıvanın üzerine konulmuştur. Bu çalışma ile cam ve seramiğin fresk anlatımındaki etkisi vurgulanmak istenmiştir.

4.1.4. Uygulama 4

Fresk Serisi – Sırlı Pişirim, 10500 C, 31x31 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışma, El Nazar Kilisesi fresklerinden biri olan vaftiz sahnesini temsil etmektedir. Meryem ve İsa'nın anlatımıyla oluşturulan stilizasyonda lazer aşındırma makinası ile bisküvi pişirimi olan seramik parçalara aktarım yapılmıştır.

4.1.5. Uygulama 5

Fresk Serisi – Sırlı Pişirim, 1050⁰ C, 25 x 36cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışma, Gümüşlük kilisesindeki fresklerden bir örnektir. Meryem ve çocuk İsa fresk stilize edilerek bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik parçanın üzerine lazer aşındırma makinesi aracılığıyla aktarılmıştır. Daha sonra sırlı pişirimleri olan seramik parçalar derz dolgusunun üzerine yerleştirilmiştir.

4.1.6. Uygulama 6

Fresk Serisi – Sırlı Pişirim, 1050⁰ C, 36x31 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışma, El Nazar Kilisesinden bir fresk sahnesidir. Genellikle Aziz Tasvirlerinin yer aldığı kilisede İsa'nın çocukluğundan mucizelerine kadar geçen zamanda resmedilmiştir. Aziz tasvirinin bulunduğu fresk örneğinde, bisküvi pişirimi yapılmış seramik parçaya lazer aşındırma makinesi aracılığıyla, fresk sahnelerinin stilizasyonunun aktarımı yapılmıştır.

4.1.7. Uygulama 7

Fresk Serisi – Sırlı Pişirim, 1050⁰ C, 31x31 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışma, Tağar Kilisesindeki fresk sahnelerinden bir tanesidir. Kilisenin eksenindeki çarmıh sahnesi stilize edilerek bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik forma lazer aşındırma makinesi ile aktarımı yapılmıştır. Lüster sırlı ve şeffaf sırlı beyaz kil üzerine uygulanmış ve seramik parçalar derz dolgusunun üzerine yerleştirilerek parçalar arasında kompozisyon oluşturulmuştur.

4.1.8. Uygulama 8

Fresk Serisi, 1050⁰ C, 31x31 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışmada, Pancarlık Kilisesindeki İsa'nın denenmesi sahnesi deforme edilmiş seramik parçalara fotokopi transfer tekniği aktarılmıştır. Siyah kil ile şekillendirilen seramik parçaların arasına fotokopi transfer uygulanan parçalar yerleştirilmiştir. Kiliselerdeki fresk sahnelerinin deformasyonun anlatılması amaçlanan çalışmada seramik parçalar fresk konusunun bütünlüğüne uyum sağlaması için derz dolgusunun üzerine yerleştirilmiştir.

4.1.9. Uygulama 9

Fresk Serisi – Sırsız Pişirim, 1000⁰ C, 36x 36 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışmada, Karanlık Kilise fresklerinden bir sahne stilize edilmiştir. Beyaz kilşekillendirilerek deforme parçalardan oluşan bir düzenleme yapılmıştır. Parçalar deri sertliğine ulaştığında, fotokopi transfer tekniğiyle fresk sahneleri stilize edilerek seramik yüzeye uygulanmıştır. Pişirimi olan seramik parçalarda , derz dolgusunun üzerine yerleştirilmesiyle, freskteki yaş siva etkisinin yakalanması amaçlanmıştır.

4.1.10. Uygulama 10

Fresk Serisi – Sırsız Pişirim, 1000⁰ C, 25x18 cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışmada,Elmalı Kilise fresklerinden bir tanesi olan Vaftiz sahnesinin stilizasyonu, sahne şamotlu kille şekillendirilmiş olan forma fotokopi transfer tekniğiyle aktarılmıştır. Kapadokya Bölgesindeki en önemli kiliselerden bir tanesi olan Elmalı Kilisesindeki fresklerin yıpranmışlığı, parçalanmış ve silinmeye yüz tutmuş sahnelerin stilizasyonu ile ifade edilmiştir.

4.1.11. Uygulama 11

Fresk Serisi – Sırsız Pişirim, 1000⁰ C, 27x16cm, 2015

Fresk serisine ait olan bu çalışmada, Tokalı Kilise fresklerinden bir tanesi olan Beytullahim'e Yolculuk ahnesinin stilizasyonu, sahne şamotlu kille şekillendirilmiş olan forma fotokopi transfer tekniğiyle aktarılmıştır. Kapadokya Bölgesindeki en önemli kiliselerden bir tanesi olan Tokalı Kilisesindeki fresklerin yıpranmışlığı, parçalanmış ve silinmeye yüz tutmuş sahnelerin stilizasyonu ile ifade edilmiştir.

SONUÇ

“Kapadokya Bölgesi Kiliselerindeki Fresklerin Seramik Yüzeylerde Yorumu” başlıklı bu Sanatta Yüksek Lisans Raporu, Kapadokya bölgesindeki kilise freskleri ve fresklerdeki sahnelerden etkilenmesi sonucunda tasarlanmıştır. Çalışmalar genel olarak Kapadokya kiliselerindeki sahnelerin özgün seramik yüzeylerde stilizasyonu üzerine temellendirilmiştir. Bu stilizasyonlarda biçimsel özellikler, yüzey şekilleri, eğimler ve düzlemler ön planda tutulmuştur. Bununla beraber bu çalışma raporu, Kapadokya bölgesinin geçmiş dönem yaşantısını, var olan eserleriyle kanıtlayan önemli birer kaynak olmuştur. Kapadokya bölgesi eserler, uygarlıklar, yaşam biçimleri ve yaşayan toplumların geçmişte ve günümüzde yaşattıklarıyla ele alınmıştır. Kapadokya bölgesindeki volkanik oluşumlar geçmiş toplumların yaşam izlerinin en önemli verileridir. Kapı, pencere , baca vb. yapılar sanatta işlenen ilgi çekici konular olmuştur. Plastik sanatlarda bir çok sanatçı tarafından malzeme özelliğinden faydalanılarak biçimler üç boyutlu formlara taşınmaktadır. Kaya oyma kiliseler ve yeraltı şehirleri gibi gizli kalmış öğeler, plastik yorumlamalara farklı bir bakış açısını da beraberinde getirmektedir. Bu gizemin insanoğlunu bölgeye daha çok bağladığı ve kaya oyma mekanlardan içgüdüsel olarak kopmadığı düşünülmektedir. Seferis 1995:37’ e göre “ Mağaralarda yaşamak, bu yörelerde çok derinlere kök salmış bir içgüdü olmalı”. Seferis’in burada bahsettiği içgüdü, Kapadokya’da yaşayan insanların genel durumunu özetlemektedir. Ayrıca geçmişten günümüze kadar, Kapadokya’nın doğal dokusu ve geçmişi, dünyanın bir çok bölgesindeki turistlerin ilgisini çekmektedir. Kapadokya Bölgesi’nin Hristiyanlığı Kaya Kiliselerdeki izlerle yaşatıyor olması bu ilginin en önemli sebeplerinden bir tanesidir. Kiliselerdeki fresk sahneleri de bunun en önemli parçasıdır. İncil’den sahnelerin oluşturduğu freskler, Hristiyanlık tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma ile Bizans dini resmi; çizgi öğeleri, kompozisyon ve renk açısından öznel bir yaklaşımla ele alınarak incelenmiştir. Konularını İncil’den alan fresklerin, mitolojik yönüyle beraber stilleri de ele alınmıştır. Freskler yapıldıkları

dönemlere göre süsleme stillerinde değişiklik göstermiştir. Kiliselerin mimari yapısı da göz önüne alınarak biçimler oluşturulmuştur. Bu çalışma kapsamında fresklerdeki sahneler, biçimleri göz önüne alınarak lazer aşındırma makinesi ve fotokopi transfer yoluyla seramik yüzeylere aktarılmıştır. Freskin yaş siva üzerine uygulanan bir teknik olmasından yola çıkılarak, özgün seramik formlar derz dolgusu üzerine yerleştirilmiştir. Bu rapor kapsamında yapılan çalışmaların ileride yapılacak olan uygulamalar ve araştırmalara kaynak olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akyürek, E. (1998). “Azizler , Manastırlar, İmparatorluklar ”, Ayhan Şimşek Vakfı Yayınları, İstanbul, 230-237.
- Arcasoy, A. (1983). *Seramik Teknolojisi*. Marmara Üniversitesi Yayın No:457.
- Ateş, M. (1996). *Kapadokya'nın Başkenti Nevşehir*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı , Ankara, 54-77-109-110-111.
- Ayyıldız, U. (1985). *Eşsiz Kapadokya "Göreme Bölgesi"*, Nevşehir, 119.
- Boz, M. (1984). *Kapadokya*, İstanbul, 35.
- Cömert, B. (2006). *Mitoloji ve İkonografi*, Ekim, Ankara, 18.
- Feyzoğlu, T. E. (2004). “*Kapadokya Doğa Biçimlerinin Lüster Sırlı Seramik Formlarda Yorumu* ”, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 39.
- Gülyaz, E. ve Ölmez, İ. (1993). *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar*, H.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınlan, Ankara, 20.
- Güney, E., Güney, H., Güney, H. ve Güney, S. (1988). *Nevşehir İli 'Kapadokya'*, Nevşehir, 38.
- Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları No:2, İstanbul, 1.
- İlter, F. (1993). *Batı Anadolu Azınlık Kiliselerinde ikonografik Araştırmalar ve İrdelemeler Sanat Tarihinde ikonografik Araştırmalar*, HÜ Edebiyat Fakültesi yayınları, Ankara, 222.
- İnternet: *Fresk Tarihi*, Erişim:15 Mayıs 2015.
<http://www.milliyetsanat.com/haberler/sanatterimi/fresk>

İnternet: Kohlène H. , *Plexus* www.artgallerymontreux.org, Switzerland, Erişim :15 Mayıs

İnternet: Pancarlık Kilise,Erişim:11 Mayıs 2015
http://www.tanitma.gov.tr/TR,22556/gezilecek-yerler.html

İpşiroğlu, M.Ş. ve Eyüboğlu, S. (1958). *Saklı Kilise*, İstanbul, 10.

Kaçar, T. (2009). *Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Koray, O. M., Erişim: 10 Mayıs 2015 oralwww.memoire-a-venir.org

Mercangoz, Z. (1993). "*Orta989 HristiyanTasvirinde Meryem'in Mavi Giysisi Üzerine*", Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar,H.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 330.

Özkarabekir, N. (2011). *Fresk Tekniğinin Neşet Günal'ın Resmine Etkileri*, İstanbul, 56.

Pekak, M. S. (2010). 1 Haziran/June, **Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters 27*.

Rubenstein, R.E. (2004). "*İsa Nasıl Tanrı Oldu?*"Gelenek Yayıncılık(C. Demirkan, Çev.), İstanbul.

Sağdıç, O. (1987), *Kapadokya*, Ankara, 15.

Seferis, Y. (1997). *Kapadokya Kaya kiliselerinde Üç Gün*, Yapı Kredi, İstanbul.

Semavi, E. (1953). Schweinfurth, P."*Bizans İkonografisinde İsa*", *İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 551.

Sözen, G. (2000). "*Bulutlar Altındaki Uygarlık Anadolu*", İstanbul, 110.

Sözen, M. (1986).(Ed.), *Kapadokya*, İstanbul 86.

Sözen, M. (1998). (Ed.), *Kapadokya*, İstanbul 47.

Şahin, S. (1997). *Kapadokya Bölgesi Kilise Freskleri ve Fresklerin Yüksek Baskı Tekniği ile yorumlanması*, Ankara, 18-28.

Takiyettin, Mengüşoğlu, (2000). *Felsefeye Giriş*, İstanbul, 219.

Tanyeli, U. ve Sözen, M. (1986). *Sanat kavram ve Terimleri Sözlüğü*,Remzi Kitapevi ,İstanbul, 86.

Van Dam, R. (2002). *Kingdom of Snow. Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia*. University of Pennsylvania Press, 15-182.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ayla Birinci
Doğum Yeri ve Tarihi : Hendek / 1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar
Fakültesi Seramik ve Cam Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Çelvit Seramik Fabrikası
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel
Sanatlar Fakültesi
Seramik ve Cam Bölümü Araştırma Görevlisi 2011

İletişim

E-Posta Adresi : aylaeltutan@gmail.com

Tarih : 29.06.2015